

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЛІШИЦЬ Лариса Володимирівна

УДК 378.147.016:656.61.052

**ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ МІЖНАРОДНИХ РЕЙСІВ У ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Херсон – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Херсонському державному університеті, Міністерство освіти і науки України, м. Херсон.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
СЛЮСАРЕНКО НІНА ВІТАЛІЙВНА,
Херсонський державний університет,
професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
МИКИТЕНКО НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри іноземних мов для природничих факультетів.

кандидат педагогічних наук
СОКОЛ ІГОР ВАСИЛЬОВИЧ,
ПЗ «Морський інститут післядипломної освіти
імені контр-адмірала Федора Федоровича Ушакова»,
м. Херсон,
перший проректор.

Захист відбудеться «28» грудня 2018 року о 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 67.051.02 у Херсонському державному університеті за адресою: 73000, м. Херсон, вул. Університетська, 27, ауд. № 256.

З дисертацією можна ознайомитись на офіційному сайті (<http://kspu.edu>) Херсонського державного університету та у науковій бібліотеці за адресою: 73000, м. Херсон, вул. Університетська, 27.

Автореферат розіслано «28» листопада 2018 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.В. Денисенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Процеси європейської інтеграції, стрімкий розвиток світового комерційного мореплавства, сучасний стан української морської транспортної галузі, зовнішні та внутрішні виклики соціально-економічного життя країни обумовили суттєве підвищення вимог до підготовки висококваліфікованих та конкурентоздатних фахівців морської галузі. Сьогодні перед закладами вищої морської освіти постає проблема підвищення якості професійної підготовки випускників до рівня міжнародних стандартів, зокрема, професійної англійської підготовки. Це сприятиме формуванню соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів, які працюватимуть у полікультурному та багатомовному середовищі.

Зростаючі потреби у комунікаціях та співпраці між країнами і людьми з різними мовами спілкування та культурними традиціями вимагають суттєвих змін у підході до викладання, оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання у закладах вищої морської освіти, що знайшло своє відображення в низці нормативно-правових документів: міжнародних («Міжнародна Конвенція з підготовки, дипломування моряків і несення вахти» (1978/95 рр. з поправками 2010 р.), «Міжнародний Кодекс з управління безпекою» (1993 р.), «Конвенція про працю в морському судноплаванні» (2006 р.)) і вітчизняних (Закони України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки).

Традиції, проблеми та стратегічні напрями професійної підготовки особистості знайшли належне відображення в дослідженнях вітчизняних учених (Б. Андрієвський, Є. Барбіна, І. Бех, Є. Бондаревська, О. Заболотська, В. Петрук, Л. Петухова, О. Співаковський, В. Шарко, М. Шерман та ін.).

Особливості підготовки майбутніх фахівців морського торговельного флоту до професійної діяльності розглянуто такими науковцями, як: О. Безбах, Є. Білоусов, Н. Бобришева, С. Волошинов, Л. Герганов, Є. Єгорова, С. Козак, М. Кулакова, О. Літікова, І. Литвиненко, У. Ляшенко, Д. Осадчук, С. Селіванов, В. Смелікова, О. Тимофєєва, В. Торський, Н. Черненко, В. Чернявський та ін. Зокрема, вчені наголошують на необхідності формування професійної компетентності фахівців морського профілю.

Питання формування особистісних утворень морських фахівців, що сприяють їхній успішній професійній реалізації та запобіганню нещасних випадків на морі, стоїть у центрі уваги багатьох учених. Так, М. Бабишеною досліджено проблему формування комунікаційної компетентності майбутніх судових офіцерів у процесі вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін; С. Барсук – формування іншомовного професійного мовлення майбутніх судноводіїв на засадах комунікативно-когнітивного підходу; І. Соколом – формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін; О. Фроловою – формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін та ін.

Значну частину наукових досліджень присвячено підготовці фахівців морського транспорту до культурного взаєморозуміння між співрозмовниками у багатонаціональному судовому екіпажі (Г. Варварецька, О. Гушчін, С. Козак,

В. Костюк, Н. Слюсаренко, Е. Ноубл (A. Noble), М. Прогуляки (M. Progoulaki), Я. Хорк (J. Horck) та ін.).

Теоретичне підґрунтя для формування соціокультурної компетенції особистості закладено в працях В. Кудрявцевої, С. Ніколаєвої, О. Першукової, В. Сафонові, П. Сисоєва, М. Бірама (M. Byram), Ж. Зарат (G. Zarate), Р. Ладо (R. Lado) та ін.

Особливості соціокультурної компетентності фахівців розглянуто в дослідженнях вітчизняних (Н. Бориско, Є. Верещагін, Л. Голованчук, В. Костомаров, Н. Микитенко, Ю. Пассов, В. Сафонова, О. Селіванова, Н. Склярєнко, О. Тарнопольський, Г. Томахін, В. Топалова та ін.) і зарубіжних (Д. Кіллік (D. Killick), К. Крамш (C. Kramsch) та ін.) вчених. Разом із тим, проблема формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін ще не стала предметом окремого наукового пошуку.

Аналіз наукових досліджень, сучасних тенденцій розвитку морської професійної освіти, педагогічної та методичної літератури зумовив виокремлення низки суперечностей, зокрема між:

- об’єктивною потребою міжнародного ринку праці у високопрофесійних фахівцях морської галузі та недостатнім рівнем соціокультурної підготовки особистості;

- потенційною можливістю закладів вищої морської освіти щодо формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв та недостатнім рівнем наявного науково-методичного забезпечення цього процесу;

- потребою майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у поглибленому вивченні соціокультурного контенту та відсутністю розробленої моделі та методики її реалізації.

Актуальність проблеми, об’єктивні потреби міжнародного морського ринку праці, практика підготовки майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів в закладах вищої морської освіти України, наявні суперечності, необхідність та можливість їх подолання зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін»**.

Зв’язок роботи з науковими програмами та планами. Дисертаційна робота виконана відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова відповідно до теми «Моніторинг освітньо-наукового простору як фактор інноваційного розвитку вищого навчального закладу» (номер державної реєстрації 0112U001436) і пов’язана з тематичним планом науково-дослідницьких робіт Херсонської державної морської академії (Наказ Міністерства освіти і науки України №1148 від 07.10.2014 р. «Про проведення на базі Херсонської державної морської академії дослідно-експериментальної роботи за темою «Теоретико-методичні засади реалізації компетентнісного підходу в системі ступеневої підготовки фахівців морської галузі»).

Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Херсонського державного університету (протокол № 7 від 30.01.2012 р.), узгоджена рішенням

бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук НАПН України (протокол № 6 від 19.06.2012 р.) та уточнена вченою радою Херсонського державного університету (протокол № 6 від 28.01.2013 р.).

Мета дослідження полягає у виявленні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін.

Для здійснення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- проаналізувати наукові джерела з досліджуваної проблеми, уточнити поняттєво-категоріальний апарат дослідження та виявити особливості професійної підготовки майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів;

- визначити критерії, показники та рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів та виявити сучасний стан її сформованості у практиці закладів вищої морської освіти;

- змоделювати процес формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів та теоретично обґрунтувати відповідні педагогічні умови;

- експериментально перевірити педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у закладах вищої морської освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін.

Гіпотеза дослідження. У дослідженні висунуто припущення про те, що формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін буде ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови: забезпечення позитивної мотивації майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів до формування соціокультурної компетентності як чинника розвитку їх професіоналізму; удосконалення соціально-гуманітарної підготовки курсантів шляхом насичення її навчальним матеріалом соціокультурного спрямування та використання традиційних й інноваційних форм і методів навчання; занурення курсантів у навчальні професійно-орієнтовані ситуації наближені до реальної професійної діяльності.

Для розв'язання окреслених завдань, досягнення мети та перевірки гіпотези дослідження використано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**:

- *теоретичні* – вивчення й аналіз науково-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми з метою визначення понятійно-категоріального апарату, сутності та специфіки формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів (1.1, 1.2, 1.3); аналіз, синтез, порівняння та узагальнення науково-теоретичних положень для побудови моделі формування досліджуваного феномену (3.1), визначення критеріїв, показників та рівнів його

сформованості (2.2); вивчення, аналіз й узагальнення досвіду соціокультурної підготовки майбутніх судноводіїв з метою діагностики сучасного стану сформованості соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів (2.3), виявлення та наукового обґрунтування педагогічних умов, реалізація яких сприятиме її формуванню (3.1, 3.2);

– *емпіричні* – анкетування, тестування, опитування, бесіди, інтерв'ювання; аналіз педагогічних явищ і процесів для виявлення основних суперечностей та недоліків у змісті, формах і методах формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів; педагогічне спостереження за станом сформованості досліджуваного феномену з метою виявлення його рівнів (2.1, 2.3);

– *статистичні* – методи математичної статистики для опрацювання та перевірки достовірності результатів експериментальної роботи (3.3).

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*:

– теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін (забезпечення позитивної мотивації майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів до формування соціокультурної компетентності як чинника розвитку їх професіоналізму; удосконалення соціально-гуманітарної підготовки курсантів шляхом насичення її навчальним матеріалом соціокультурного спрямування та використання традиційних й інноваційних форм і методів навчання; занурення курсантів у навчальні професійно-орієнтовані ситуації наближені до реальної професійної діяльності);

– змодельовано процес формування досліджуваного феномену при вивченні соціально-гуманітарних дисциплін, що складається із п'яти блоків: цільовий (мета, завдання); теоретико-методологічний (підходи, принципи); змістовий (соціально-гуманітарні дисципліни, спецкурс «Формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів»); технологічний (форми, методи, засоби); оцінювально-результативний (критерії, показники, рівні сформованості соціокультурної компетентності, очікуваний результат) та педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін;

– виявлено особливості професійної підготовки майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів (насичення змісту соціально-гуманітарних дисциплін соціокультурною тематикою; поглиблене вивчення англійської мови професійного спрямування та формування здатності до міжкультурної комунікації у полікультурному середовищі; використання в освітньому процесі особливих сучасних методів і засобів, які дозволяють максимально імітувати реальні умови професійної діяльності).

Уточнено сутність понять «соціокультурна компетентність», «соціокультурна компетентність майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів».

Подальшого розвитку набули положення щодо впровадження у процес соціально-гуманітарної підготовки майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів інноваційних форм, методів і засобів формування соціокультурної компетентності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці й упровадженні навчально-методичного забезпечення формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін: спецкурсу «Формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів»; навчально-методичного посібника «Теоретико-методичні аспекти формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв»; розділів навчальних посібників «MRM», «Lucky Voyage», «Manage It», «Across the Ocean», «MasterTime».

Основні теоретичні положення, результати та висновки експериментального дослідження можуть бути використані у процесі соціально-гуманітарної підготовки майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у закладах вищої морської освіти та в системі післядипломної освіти.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Херсонської державної морської академії (довідка № 01-31/306 від 13.02.2017 р.), Приватного закладу «Морський інститут післядипломної освіти імені контр-адмірала Федора Федоровича Ушакова» (м. Херсон) (довідка № 01-93 від 16.03.2017 р.), Одеського національного морського університету (довідка № К/854 від 27.06.2017 р.).

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні теоретичні положення, висновки і результати дисертаційного дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях різного рівня:

– *міжнародних*: «Педагогічні основи становлення суб'єктності в освітньому просторі: проблема, пошук, рішення» (м. Біробіджан, Росія, 2013); «Питання. Відповіді. Гіпотези: наука XXI сторіччя» (м. Гданськ, Польща, 2014); «Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти» (м. Умань, 2018);

– *всукраїнських*: «Новітні тенденції навчання іноземної мови за професійним спрямуванням» (м. Херсон, 2011), «Ян Амос Коменський – великий педагог минулого (до 420-річчя від дня народження)» (м. Херсон, 2012), «Психолого-педагогічні засади діяльності вчителя: історія, теорія, практика» (м. Херсон, 2012), «Методологічні та методичні проблеми формування історичної пам'яті учнівської молоді» (м. Херсон, 2012), «Українське національне виховання: реалії, тенденції, перспективи» (м. Дрогобич, 2013), «Новітні тенденції навчання іноземної мови за професійним спрямуванням» (м. Херсон, 2013), «Інновації у підготовці фахівців технологічної, професійної освіти та готельно-ресторанного бізнесу» (м. Херсон, 2013), «Психолого-педагогічне забезпечення професійної підготовки фахівців технічного, економічного та гуманітарного профілю» (м. Херсон, 2014), «Херсонська область – 70 років історії» (м. Херсон, 2014); «Теоретико-методологічні основи розвитку освіти та управління навчальними закладами» (м. Херсон, 2016); «Підготовка менеджерів освітньої галузі в умовах децентралізації управлінських структур: світовий досвід» (м. Херсон, 2016); «Новітні тенденції навчання іноземної мови за професійним спрямуванням» (м. Херсон, 2017), «Професійна підготовка фахівця в контексті потреб сучасного ринку праці» (м. Вінниця, 2018);

– *міжвузівських*: «Новітні напрями навчання англійської мови професійного спрямування» (м. Херсон, 2010).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображено у 31 опублікованій праці, з них 23 одноосібні, зокрема: 8 статей у наукових фахових виданнях України, 3 – у зарубіжних періодичних виданнях, 14 – у збірниках матеріалів і тез конференцій, 6 – навчальних і навчально-методичних посібників, 1 – авторське свідоцтво.

Особистий внесок здобувача. У публікаціях, виконаних у співавторстві, особистим внеском здобувача є: [4; 9] – обґрунтування компетентнісного підходу до формування соціокультурної особистості майбутнього судноводія; [11] – характеристика структурних компонентів моделі формування у майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів досліджуваного феномену; [26] – розділи «MV Balduin» та «MV Tor Scandinavia»; [27] – розділ «Berthing»; [28] – розділ «Human Factor»; [29] – розділ «Bridge Procedures»; [30] – розділ «Cargo Paperwork».

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається із анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (256 найменувань, із них 40 іноземною мовою), 12 додатків. Робота містить 6 таблиць, 14 рисунків. Загальний обсяг дисертації складає 253 сторінки, з них 175 основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу, методи та експериментальну базу дослідження; розкрито його наукову новизну й практичне значення, подано відомості щодо апробації та впровадження результатів дисертаційного дослідження, структури й обсягу дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні аспекти формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів**» здійснено аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури з досліджуваної проблеми; уточнено поняттєво-категоріальний апарат дослідження, схарактеризовано особливості професійної підготовки майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів.

Аналіз широкої джерельної бази показав, що інтеграція України в міжнародну морську співдружність, нові політичні та соціально-економічні реалії сучасного морського ринку праці змінюють систему вищої морської освіти в напрямку підготовки висококваліфікованих і конкурентоздатних професіоналів, які вільно адаптуються до вимог сфери морського життя, що швидко змінюється і розвивається. У цьому контексті постають нові вимоги до особистісних і професійних характеристик майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів, у тому числі до формування у них соціокультурної компетентності.

Виявлено, що підготовка фахівців морського флоту все частіше привертає увагу вітчизняних і зарубіжних учених, які намагаються окреслити та обґрунтувати найбільш ефективні шляхи її здійснення у закладах вищої морської освіти.

До основних дефініцій дослідження віднесено такі: «компетенція», «компетентність», «іншомовна комунікативна компетентність», «комунікативна компетенція», «комунікативна компетентність», «соціокультурна компетенція», «соціокультурна компетентність», «соціокультурна компетентність майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів». Сутність цих понять проаналізовано в ході наукового пошуку. Це дозволило виявити, що компетентність охоплює багато аспектів та відображає складний зміст, який інтегрує професійні, соціокультурні характеристики та передбачає високий ступінь оволодіння знаннями й уміннями, які дозволяють ефективно розв'язувати нові, нестандартні завдання. Більшість учених сходяться на тому, що компетентність охоплює комплекс знань, умінь, навичок та особистісних характеристик; постійне самовдосконалення себе як особистості та професіонала; глибоке розуміння певних проблем, завдань, цінностей; відповідність певним стандартам, нормам; уміння впроваджувати набуті теоретичні надбання у повсякденну практику професійної діяльності; креативний підхід до розв'язання проблем тощо.

У дослідженні компетентність розглядається як результативно-діяльнісна характеристика освітнього процесу, а компетентність майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів – як готовність і здатність до використання і застосування однієї або багатьох компетенцій.

Соціокультурна компетентність трактується як здатність особистості до свідомої діяльності та спілкування в соціумі, де співіснують різні культури, що базується на соціокультурних знаннях та відповідному досвіді.

Соціокультурна компетентність майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів визначена як інтегративне утворення, що включає сукупність соціокультурних знань (у тому числі, з іноземної мови), умінь, навичок, досвіду та особистісних якостей, що забезпечують здатність майбутніх судноводіїв орієнтуватися в міжкультурному просторі, ефективно розв'язувати професійні завдання у полікультурному середовищі, уникати міжнаціональних конфліктів.

Проведений аналіз досліджуваної проблеми дозволив виявити, що професійне зростання майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів неможливе без досягнення ними відповідного рівня соціокультурної компетентності, оскільки мультинаціональне середовище на борту судна стимулює членів екіпажу до участі у міжкультурній комунікації. Саме тому професійна підготовка майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів має свої особливості, до яких віднесено: 1) насичення змісту соціально-гуманітарних дисциплін тематикою щодо культури, традицій, звичаїв, історії різних країн задля розуміння релігійних, соціальних, естетичних, філософських проблем, а також їх нестандартного розв'язання в умовах багатонаціонального екіпажу судна; 2) поглиблене вивчення англійської мови професійного спрямування та формування здатності до міжкультурної комунікації у полікультурному середовищі; 3) використання в освітньому процесі особливих сучасних методів і засобів, які дозволяють максимально імітувати реальні умови характерні для майбутньої професійної діяльності (інтерв'ювання курсантів представниками іноземних судноплавних компаній, застосування тренажерної бази міжнародного рівня: віртуальний навігаційний місток, швартувальна станція тощо).

У другому розділі «Експериментальне дослідження сформованості соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів» проаналізовано сучасний стан соціокультурної підготовки фахівців, схарактеризовано критерії, показники та рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів, проаналізовано результати констатувального етапу педагогічного експерименту.

Вивчення сучасного стану соціокультурної підготовки майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів дозволило з'ясувати, що потенційні можливості соціально-гуманітарної підготовки щодо формування досліджуваного утворення не використовуються в повному обсязі та, відповідно, не сприяють в належній мірі ефективному виробленню у майбутніх фахівців умінь реалізовувати соціокультурні знання у міжкультурному середовищі.

Зазначене підтверджує проведений аналіз змісту робочих навчальних програм з «Філософії», «Психології», «Історії та культури України», «Менеджменту морських ресурсів», «Географії судноплавства та океанських шляхів світу», який дозволяє констатувати, що традиційне навчання не може забезпечити належну соціокультурну підготовку майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів. А отже, виникає необхідність насичення змісту цих програм тематикою соціокультурного характеру, а також організації її вивчення на засадах компетентнісного підходу.

Аналіз навчально-методичного забезпечення дисципліни «Англійська мова за професійним спрямуванням» дав змогу визначити, що формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення іноземної мови, як правило, здійснюється за рахунок засвоєння культури, звичаїв, вірувань народів світу, оволодіння знаннями та умінями обміну інформацією професійно морського спрямування та ін. Однак цей процес також потребує вдосконалення.

Ураховуючи вищезазначене, однією з головних цілей закладів вищої морської освіти має стати широке включення в зміст соціально-гуманітарних дисциплін елементів культури різних народів, вивчення яких відіграє вирішальну роль для формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців, в тому числі судноводіїв міжнародних рейсів.

Для перевірки стану сформованості соціокультурної компетентності вищезгаданих фахівців виділено компоненти досліджуваного феномену (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий), відповідні критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний), показники та рівні (низький, середній, високий).

Показниками мотиваційного критерію сформованості соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів стали: мотивація до оволодіння знаннями, зацікавленість у позитивних результатах праці, мотивація до роботи у полікультурному середовищі. Когнітивний критерій представлений такими показниками: система знань із соціально-гуманітарних дисциплін, сукупність та обсяг соціокультурних знань, знання щодо діалогічного спілкування у полікультурному середовищі. Діяльнісний критерій характеризується: вмінням реалізовувати соціокультурну діяльність, здатністю

до соціокультурного міжособистісного спілкування, вміннями взаємодіяти згідно морально-етичних переконань та норм поведінки у полікультурних екіпажах.

Аналіз результатів констатувального етапу педагогічного експерименту дозволив виявити проблеми пов'язані з формуванням соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, причини їх виникнення, а саме: низький рівень соціокультурних знань, слабка сформованість ціннісних орієнтацій, недостатній рівень міжкультурної комунікації. У ході діагностики зроблено висновок, що курсантів закладів вищої морської освіти вирізняє не тільки здатність до адекватного вибору професії, але й готовність до роботи у мультинаціональному екіпажі.

Проте, показники, за якими визначився рівень сформованості у майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів соціокультурної компетентності на констатувальному етапі педагогічного експерименту були не втішними. Встановлено, що більшість курсантів, які входили до контрольної та експериментальної груп, перебували на низькому (в обох групах по 52,5 %) та середньому (відповідно 40,7 % та 40,8 %) рівнях сформованості соціокультурної компетентності.

У третьому розділі **«Дослідно-експериментальна робота з формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін»** представлено авторську модель досліджуваного утворення, обґрунтовано педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, проаналізовано результати дослідно-експериментальної роботи та перевірено їх достовірність за допомогою методів математичної статистики.

У дослідженні на основі вивчення широкої джерельної бази та досвіду підготовки майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів в закладах вищої морської освіти України розроблено модель формування у них соціокультурної компетентності, в якій гармонійно поєднано п'ять самостійних взаємопов'язаних блоків: цільовий; теоретико-методологічний; змістовий; технологічний; оцінювально-результативний (рис. 1).

Цільовий блок містить мету (формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін) та завдання (поглиблення знань, умінь і навичок соціокультурного змісту; реалізація особистісного соціокультурного потенціалу в межах багатонаціонального середовища).

Теоретико-методологічний блок поєднує основні підходи (компетентнісний, комунікативний, соціокультурний, просторово-середовищний, особистісно-діяльнісний) та принципи (діалогу культур, оптимальності навчання, системності, гуманістичності), які покладено в основу формування досліджуваного явища.

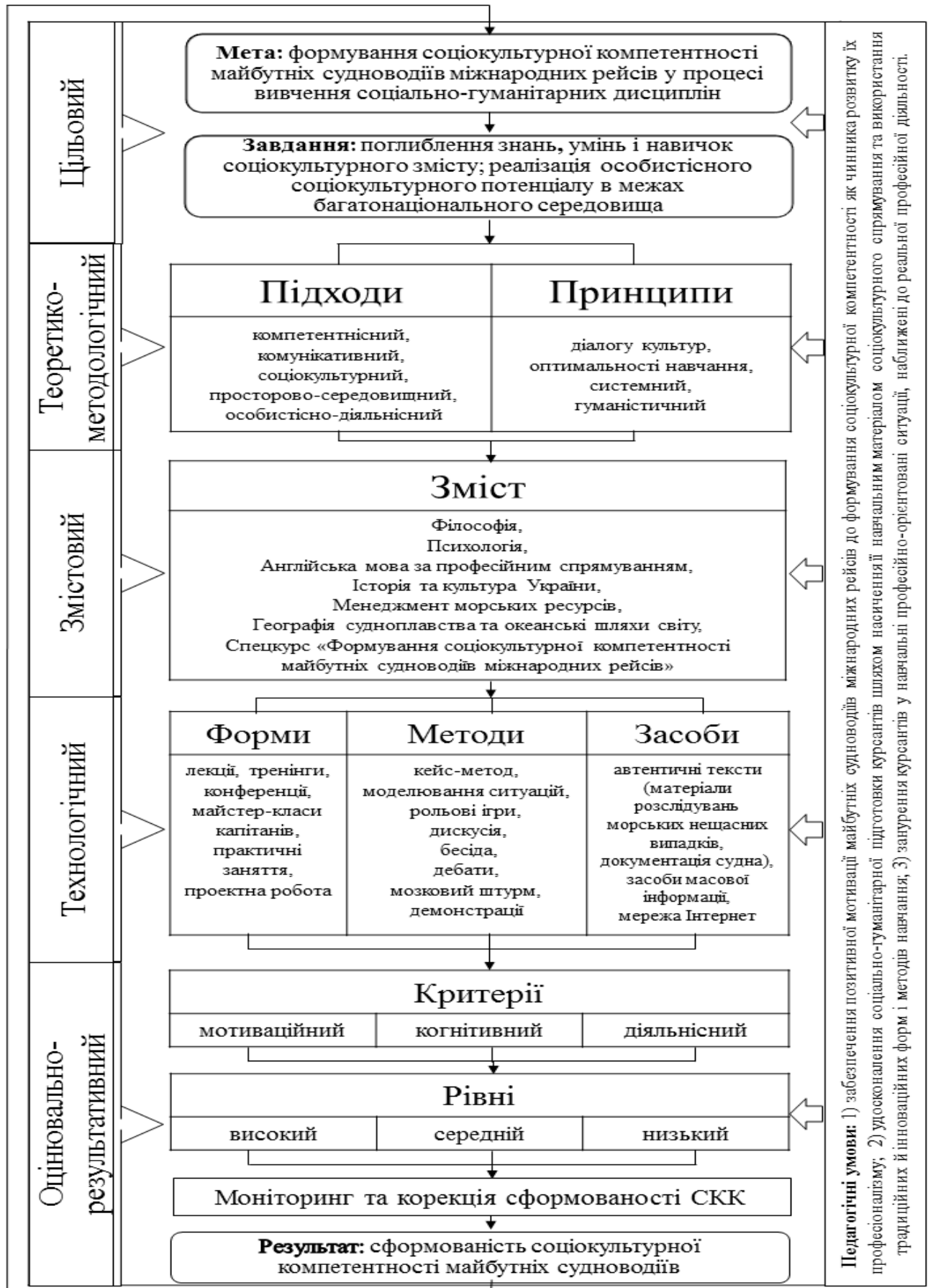

Рис. 1. Модель формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів

У змістовому блоці представлено перелік соціально-гуманітарних дисциплін («Філософія», «Психологія», «Англійська мова за професійним спрямуванням», «Історія та культура України». «Менеджмент морських ресурсів», «Географія судноплавства та океанські шляхи світу») та спецкурс «Формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів», вивчення яких дозволяє підвищити ефективність формування у майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів соціокультурної компетентності.

Складові технологічного блоку (форми: лекції, практичні заняття, майстер-класи, конференції; методи: рольові ігри, моделювання ситуацій, кейс-метод, дискусії, бесіди, дебати, мозковий штурм, демонстрації; засоби: автентичні тексти, засоби масової інформації, електронні засоби, мережа Інтернет, мультимедійні засоби) окреслюють шляхи формування соціокультурної компетентності у процесі соціально-гуманітарної підготовки.

Оцінювально-результативний блок містить критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний), відповідні показники, рівні (високий, середній, низький) сформованості соціокультурної компетентності, очікуваний результат.

Упровадження розробленої у процесі дослідження моделі може бути ефективним лише за певних педагогічних умов, до яких віднесено: 1) забезпечення позитивної мотивації майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів до формування соціокультурної компетентності як чинника розвитку їх професіоналізму; 2) удосконалення соціально-гуманітарної підготовки курсантів шляхом насичення її навчальним матеріалом соціокультурного спрямування та використання традиційних й інноваційних форм і методів навчання; 3) занурення курсантів у навчальні професійно-орієнтовані ситуації наближені до реальної професійної діяльності.

Реалізація першої педагогічної умови передбачала розвиток мотиваційної сфери курсантів через створення професійно-мотиваційного середовища. Це відбувалося шляхом пояснення майбутнім фахівцям, як на заняттях, так і під час позааудиторної діяльності, важливості оволодіння соціокультурною інформацією для подальшої успішної професійної діяльності на борту закордонного судна. Неабиякий вплив на формування позитивної мотивації здійснювало й відвідування курсантами презентацій відомих крюїнгових компаній, які співпрацюють із закордонними судовласниками, з метою ознайомлення з вимогами до підбору кадрів та рівня їх компетентності; підготовка до успішного проходження співбесіди щодо працевлаштування на закордонних суднах з багатонаціональним екіпажем; залучення досвідчених капітанів, старших помічників міжнародних рейсів до проведення практичних занять та виховних заходів; обмін досвідом зі студентами старших курсів, які вже проходили практику на борту закордонного судна, зустрічі з випускниками, які працюють судноводіями міжнародних рейсів у мультинаціональних екіпажах.

Друга педагогічна умова передбачала, насамперед, насичення соціально-гуманітарних дисциплін соціокультурним матеріалом. При цьому поєднувалися традиційні (лекції, семінарські та практичні заняття, кураторські години тощо) та інноваційні (проведення практичних занять за схемами «презентація, практика, продукування» (PPP), «задіяти, активізувати, вивчити, активізувати» (EASA),

використання автентичних матеріалів, контекстного мовного інтегрованого навчання (CLIL), кейс-методу, методу мозкового штурму, проведення круглих столів, майстер-класів, запрошення до участі у позааудиторній роботі іноземних студентів, підготовка курсантів до участі у олімпіадах та конференціях) форми і методи організації навчальної та виховної роботи з курсантами. Внаслідок зазначеного більшість курсантів навчилися мислити нестандартно, знаходити оригінальні рішення, розробляти проекти.

Третя педагогічна умова реалізовувалася шляхом створення інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища, яке дозволяло б курсантам зануритися у навчальні професійно-орієнтовані ситуації наближені до реальної професійної діяльності. Це передбачало широке залучення різноманітних ресурсів: інформаційних (навчальні програми, навчальні посібники, підручники, конспекти та плани занять, методичні рекомендації), комунікаційних (інформаційно-комунікаційні технології, комунікаційні ресурси та сервіси), людських (професорсько-викладацький склад, досвідченні судноводії міжнародних рейсів в якості наставників та консультантів), а також запровадження спецкурсу «Формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів» як для поглиблення знань курсантів соціокультурного характеру та формування у них позитивної мотивації до професійної діяльності, так і для набуття вмінь комунікативної поведінки у міжкультурному середовищі.

Отримані результати дослідно-експериментальної роботи засвідчили її ефективність. Зокрема, відбулися суттєві зміни у динаміці формування соціокультурної компетентності в учасників експериментальної групи. Кількість курсантів з низьким рівнем у цій групі зменшилася на 25,9 %, із середнім і високим – збільшилася відповідно на 13,4 % і 12,5 %. У контрольній групі ці зміни не є значущими (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка рівнів соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів

Рівні сформованості соціокультурної компетентності	Контрольна група (118 осіб)				Експериментальна група (120 осіб)			
	до експерименту		після експерименту		до експерименту		після експерименту	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Високий	8	6,8	10	8,5	8	6,7	23	19,2
Середній	48	40,7	51	43,2	49	40,8	65	54,2
Низький	62	52,5	57	48,3	63	52,5	32	26,6
Усього	118	100,0	118	100,0	120	100,0	120	100,0

Отже, результати експериментальної роботи вказують на доцільність упровадження у процес соціально-гуманітарної підготовки майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів розробленої моделі та педагогічних умов формування соціокультурної компетентності у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення досліджуваної проблеми і запропоновано новий підхід до її вирішення, що полягає у виявленні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін.

1. На основі аналізу науково-педагогічної літератури з досліджуваної проблематики виявлено, що на сучасному етапі розвитку суспільства проблема соціокультурної освіти є однією з найважливіших. Водночас проблему формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів не можна вважати достатньо розробленою. Залишається актуальною необхідність цілеспрямованої педагогічної діяльності щодо формування у курсантів знань про культуру, традиції, звичаї, релігію, особливості спілкування з представниками різних національностей, а особливо тих, з якими майбутні судноводії міжнародних рейсів будуть співпрацювати у процесі професійної діяльності на закордонних судах.

2. Уточнено поняттєво-категоріальний апарат дослідження, до якого віднесено такі дефініції: «компетенція», «компетентність», «іншомовна комунікативна компетентність», «комунікативна компетенція», «комунікативна компетентність», «соціокультурна компетенція», «соціокультурна компетентність», «соціокультурна компетентність майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів».

У дослідженні «соціокультурну компетентність» визначено як здатність особистості до свідомої діяльності та спілкування в соціумі, де співіснують різні культури, що базується на соціокультурних знаннях та відповідному досвіді.

Поняття «соціокультурна компетентність майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів» потрактовано як інтегративне утворення, що включає сукупність соціокультурних знань (у тому числі з іноземної мови), умінь, навичок, досвіду та особистісних якостей, що забезпечують здатність майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів орієнтуватися в міжкультурному просторі, ефективно розв'язувати професійні завдання у полікультурному середовищі, уникати міжнаціональних конфліктів.

Здійснений аналіз педагогічного досвіду дозволив виявити особливості професійної підготовки майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів, а саме: насичення змісту соціально-гуманітарних дисциплін соціокультурною тематикою; поглиблене вивчення англійської мови професійного спрямування та формування здатності до міжкультурної комунікації у полікультурному середовищі; використання в освітньому процесі особливих сучасних методів і засобів, які дозволяють максимально імітувати реальні умови професійної діяльності.

3. Для діагностики сучасного стану сформованості соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у практиці закладів вищої морської освіти визначено критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний) сформованості соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів. Показники мотиваційного критерію: мотивація до оволодіння знаннями, зацікавленість у позитивних результатах праці, мотивація до

роботи у полікультурному середовищі. Когнітивний критерій має такі показники: система знань із соціально-гуманітарних дисциплін, сукупність та обсяг соціокультурних знань, знання щодо діалогічного спілкування у полікультурному середовищі. Показники діяльнісного критерію: вміння реалізовувати соціокультурну діяльність, здатність до соціокультурного міжособистісного спілкування, вміння взаємодіяти згідно морально-етичних переконань та норм поведінки у полікультурних екіпажах. Відповідно до визначених критеріїв та показників охарактеризовано рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів: високий, середній, низький.

Установлено, що більшість майбутніх фахівців (учасників контрольної та експериментальної груп) на констатувальному етапі педагогічного експерименту мали низький або середній рівень сформованості соціокультурної компетентності.

4. Розроблено модель формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, що охоплює п'ять взаємопов'язаних блоків: цільовий (мета, завдання); теоретико-методологічний (підходи, принципи); змістовий (соціально-гуманітарні дисципліни, спецкурс «Формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів»); технологічний (форми, методи, засоби); оцінювально-результативний (критерії, показники, рівні сформованості соціокультурної компетентності, очікуваний результат).

Дієвість розробленої моделі забезпечується комплексом обґрунтованих у процесі дослідження педагогічних умов: забезпечення позитивної мотивації майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів до формування соціокультурної компетентності як чинника розвитку їх професіоналізму; удосконалення соціально-гуманітарної підготовки курсантів шляхом насичення її навчальним матеріалом соціокультурного спрямування та використання традиційних й інноваційних форм і методів навчання; занурення курсантів у навчальні професійно-орієнтовані ситуації наближені до реальної професійної діяльності.

5. Експериментальна перевірка педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін засвідчила позитивні зміни за всіма визначеними критеріями і показниками. Після проведення експерименту в експериментальній групі число курсантів із середнім рівнем сформованості соціокультурної компетентності зросло на 13,4 %, з високим – на 12,5 %. У контрольній групі ці показники характеризуються незначними змінами (відповідно 2,5 % та 1,7 %).

Отримані результати експериментальної роботи перевірено за допомогою методів математичної статистики, що дозволило підтвердити їх достовірність.

Дисертаційна робота не вичерпує всіх аспектів проблеми дослідження. Предметом уваги подальших наукових пошуків може бути виявлення можливостей широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін, інтенсифікація соціокультурної підготовки майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях автора:

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Липшиць Л. В. Формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення англійської мови / Л. В. Липшиць // Педагогічний альманах: зб. наук. пр. / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2012. – Вип. 15. – С. 178 – 182.

2. Липшиць Л. В. Теоретико-методичні засади формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів / Л. В. Липшиць // Педагогічні науки: зб. наук. пр. / редкол. Є. С. Барбіна та ін. – Херсон: ХДУ, 2012. – Вип. 62. – С. 64 – 72.

3. Lipshits L. Socio-cultural aspect of communicative competence of future navigators / L. Lipshits // Педагогічний альманах: зб. наук. пр. / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. – Вип. 19. – С. 158 – 163.

4. Липшиць Л. В. Формування соціокультурної особистості майбутнього судноводія на засадах компетентнісного підходу / Н. Слюсаренко, Л. Липшиць // Людинознавчі студії: зб. наук. праць Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка / ред. кол. Н. Скотна, (головний редактор), М. Чепіль (редактор розділу) та ін. – Дрогобич: Вид. відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2014. – Вип. 29, Ч. 1. Педагогіка. – С. 173 – 181.

5. Липшиць Л. В. Використання методу анкетування для дослідження соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв / Л. В. Липшиць // Педагогічний альманах: зб. наук. пр. / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. – Вип. 23. – С. 174 – 180.

6. Липшиць Л. В. Спецкурс як засіб формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів / Л. В. Липшиць // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів: ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф», 2016. – Вип. 140. – С. 44 – 47.

7. Липшиць Л. В. Діагностика сформованості соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів / Л. В. Липшиць // Педагогічний альманах: зб. наук. пр. / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2016. – Вип. 32. – С. 97 – 103.

8. Липшиць Л. В. Динаміка результатів діагностики рівнів сформованості соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів / Л. В. Липшиць // Педагогічний альманах: зб. наук. пр. / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2018. – Вип. 37. – С. 169 – 174.

Статті у зарубіжних періодичних виданнях

9. Липшиць Л. В. Компетентностный подход при формировании социокультурной личности будущего судоводителя / Н. В. Слюсаренко, Л. В. Липшиць // Вестник Приамурского государственного университета им. Шолом Алейхема. – 2015. – № 1(18). – С. 100 – 108.

10. Lipshyts L. V. Place and importance of sociocultural competence in professional training process of future navigators // *Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie.* – Nr 4 (8). – Jyđ: Wydawnictwo Naukowe Wyiszej Szkoiy Informatyki i Umiejtknoysi. – 2016. – P. 43 – 47.

11. Липшиц Л. В. Структурные компоненты модели формирования социокультурной компетентности будущих судоводителей международных рейсов / Н. В. Слюсаренко, Л. В. Липшиц // Доклады Казахской академии образования. – № 1. – 2017. – С. 21 – 30.

Матеріали і тези конференцій

12. Липшиц Л. В. Розвиток умінь англомовного говоріння у студентів морських спеціальностей / Л. В. Липшиц // Новітні напрями навчання англійської мови професійного спрямування: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 31 березня 2010 р.). – Херсон: Херсонський державний морський інститут, 2010. – С. 53 – 55.

13. Липшиц Л. В. Оцінювання комунікативної компетенції студентів при навчанні англомовного професійно орієнтованого читання / Л. В. Липшиц // Новітні тенденції навчання іноземної мови за професійним спрямуванням: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 7-8 квітня 2011 р.). – Херсон: Херсонський державний морський інститут, 2011. – С. 76 – 78.

14. Липшиц Л. В. Формування у студентів англомовної соціокультурної компетенції / Л. В. Липшиц // Ян Амос Коменський – великий педагог минулого (до 420-річчя від дня народження): матеріали всеукр. пед. читань (м. Херсон, 27 березня 2012 р.) / за заг. ред. В. В. Кузьменко, О. В. Рідкоус. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2012. – С. 43 – 45.

15. Липшиц Л. В. Сутність поняття «соціокультурна компетенція» / Л. В. Липшиц // Новітні тенденції навчання іноземної мови за професійним спрямуванням: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 25-26 квітня 2013 р.). – Херсон: ХДМА, 2013. – С. 54 – 58.

16. Липшиц Л. В. Роль викладача в формуванні соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів / Л. В. Липшиц // Педагогические основы становления субъектности в образовательном пространстве: проблема, поиск, решение: сб. науч. трудов участников Междунар. науч.-практ. конф. (Россия, г. Биробиджан, 29 октября 2013 г.) / под ред. Р. К. Серёжниковой. – Биробиджан: ФГБОУ ВПО «ПГУ им. Шолом-Алейхема», 2013. – С. 154 – 160.

17. Липшиц Л. В. Соціокультурна складова професійної компетентності майбутніх судноводіїв / Л. В. Липшиц // Інновації у підготовці фахівців технологічної, професійної освіти та готельно-ресторанного бізнесу: зб. наук. пр. за матеріалами II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 17-18 жовтня 2013 р.). – Херсон: Айлант, 2013. – С. 171 – 173.

18. Липшиц Л. В. Соціокультурний аспект формування особистості майбутніх судноводіїв / Л. В. Липшиц // Херсонська область – 70 років історії: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 20 березня 2014 р.). – Херсон: ХДМА, 2014. – С. 97 – 99.

19. Ліпшиць Л. В. Формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв при вивченні соціально-гуманітарних дисциплін / Л. В. Ліпшиць // Питання. Відповіді. Гіпотези: наука XXI сторіччя: зб. наук. докладів за матеріалами Міжнар. наук-практ. конф. (Польща, м. Гданськ, 30-31 травня 2014 р.). – Варшава, 2014. Ч. 3. – С. 101 – 105.

20. Ліпшиць Л. В. Реалізація спільних культурних традицій європейських країн у вимогах до професійної компетентності моряків / Л. В. Ліпшиць // Незалежність Республіки Польща, незалежність України – шлях до євроінтеграції: матеріали міжнар. кругл. столу (м. Хмельницьк, 10 листопада 2014 р.). – Хмельницький: Наук.-вид. відділ, 2014. – С. 71 – 73.

21. Lipshyts L. V. Criteria and system for writing communicative competencies assessment / L. V. Lipshyts // Впровадження компетентнісного підходу в умовах комунікативного навчання: досягнення та виклики: матеріали наук.-метод. конф. (м. Херсон, 20 травня 2015 р.). – Херсон: ХДМА, 2015. – С. 117 – 122.

22. Ліпшиць Л. В. Соціокультурна компетентність керівного складу морської галузі / Л. В. Ліпшиць // Підготовка менеджерів освітньої галузі в умовах децентралізації управлінських структур: світовий досвід (м. Херсон, 10-11 листопада 2016 р.). – Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2016. – С. 179 – 181.

23. Ліпшиць Л. В. Форми і методи формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв / Л. В. Ліпшиць // Таврійський вісник освіти. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2016. – № 4 (56). – С. 52 – 56.

24. Ліпшиць Л. В. Особливості моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв / Л. В. Ліпшиць // Новітні тенденції навчання іноземної мови за професійним спрямуванням: матеріали IV Всеукр. (з міжнар. участю) наук.-практ. конф. (м. Херсон, 21-22 вересня 2017 р.). – Херсон: ХДМА, 2017. – С. 68 – 72.

25. Ліпшиць Л. В. Розвиток особистості майбутнього судноводія як основа формування професійної компетентності / Л. В. Ліпшиць // Професійна підготовка фахівця в контексті потреб сучасного ринку праці: зб. тез за матеріалами III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Вінниця, 27 лютого 2018 р.). – Вінниця, 2018. – С. 176 – 178. – URL: <http://socrates.vsau.org/index.php/ua/>

Навчально-методичні видання

26. MRM Cases: навч. посібник / [В. Ф. Кудрявцева, В. Б. Костюк, Л. В. Ліпшиць, О. О. Сморочинська, Ю. В. Філіппов]. – Херсон: Вид-во ХДМА, 2011. – 59 с.

27. Lucky Voyage: навчальний посібник / [В. Ф. Кудрявцева, К. Л. Бойко, Л. В. Ліпшиць, О. О. Фролова]. – Херсон: ТОВ «ВКФ «СТАР» ЛТД», 2014. – 248 с.

28. Manage It. Student's book: навч. посібник / [В. Ф. Кудрявцева, С. Л. Барсук, Л. В. Ліпшиць, О. Л. Мороз, В. Б. Смелікова]. – Херсон: ТОВ «ВКФ «СТАР» ЛТД», 2014. – 210 с.

29. Across the Ocean: навч. посібник / [Кудрявцева В. Ф., Зейфрід О. В., Ліпшиць Л. В. та ін.]. – Херсон: ТОВ «ВКФ «СТАР» ЛТД», 2016. – 254 с.

30. MasterTime: textbook / [S. Barsuk, N. Bobrysheva, M. Ishchenko, V. Kudryavtseva, L. Lipshits, I. Lytvynenko, O. Moroz, I. Verbiy]. – Kherson: «STAR» PH, 2017. – 260 p.

31. Ліпшиць Л. В. Теоретико-методичні аспекти формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв: навч.-метод. посіб. / Л. В. Ліпшиць. – Херсон: Айлант, 2018. – 107 с.

Авторські свідоцтва

Навчальний посібник «Lucky Voyage»: а. с. № 60819 від 27.07.2015 / Кудрявцева В. Ф., Бойко К. Л., Ліпшиць Л. В., Петровська Ю. В., Фролова О. О. // Державна служба інтелектуальної власності України. – Київ.

АНОТАЦІЇ

Ліпшиць Л. В. Формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Херсонський державний університет, Херсон, 2018.

У дослідженні проаналізовано стан соціокультурної підготовки фахівців. Виявлено особливості професійної підготовки майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів (насичення змісту соціально-гуманітарних дисциплін соціокультурною тематикою; поглиблене вивчення англійської мови професійного спрямування та формування здатності до міжкультурної комунікації у полікультурному середовищі; використання в освітньому процесі особливих сучасних методів і засобів, які дозволяють максимально імітувати реальні умови професійної діяльності). Представлено авторські визначення понять: соціокультурна компетентність, соціокультурна компетентність майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів. Визначено структуру соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів.

У дисертації теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін (забезпечення позитивної мотивації майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів до формування соціокультурної компетентності як чинника розвитку їх професіоналізму; удосконалення соціально-гуманітарної підготовки курсантів шляхом насичення її навчальним матеріалом соціокультурного спрямування та використання традиційних й інноваційних форм і методів навчання; занурення курсантів у навчальні професійно-орієнтовані ситуації, наближені до реальної професійної діяльності). Змодельовано процес формування досліджуваного феномену.

Ключові слова: формування, соціокультурна компетентність, майбутні судноводії міжнародних рейсів, соціально-гуманітарні дисципліни, професійна підготовка, педагогічні умови.

Липшиц Л. В. Формирование социокультурной компетентности будущих судоводителей международных рейсов в процессе изучения социально-гуманитарных дисциплин. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Херсонский государственный университет, Херсон, 2018.

В исследовании проанализировано состояние социокультурной подготовки специалистов. Выявлены особенности профессиональной подготовки будущих судоводителей международных рейсов. Представлены авторские определения понятий: социокультурная компетентность, социокультурная компетентность будущих судоводителей международных рейсов. Определена структура социокультурной компетентности будущих судоводителей международных рейсов.

В диссертации теоретически обоснованы и экспериментально проверены педагогические условия формирования социокультурной компетентности будущих судоводителей международных рейсов в процессе изучения социально-гуманитарных дисциплин (обеспечение положительной мотивации будущих судоводителей международных рейсов к формированию социокультурной компетентности как фактора развития их профессионализма; усовершенствование социально-гуманитарной подготовки курсантов путем насыщения её учебным материалом социокультурной направленности и использования традиционных и инновационных форм и методов обучения; погружение курсантов в учебные профессионально-ориентированные ситуации приближенные к реальной профессиональной деятельности). Смоделирован процесс формирования исследуемого феномена.

Ключевые слова: формирование, социокультурная компетентность, будущие судоводители международных рейсов, социально-гуманитарные дисциплины, профессиональная подготовка, педагогические условия.

Lipshyts L. Formation of sociocultural competence of future navigators of international voyages in the process of studying social and humanitarian disciplines. – Manuscript.

Scientific thesis for the Candidate Degree in Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Kherson State University, 2018.

The thesis deals with the actual problem of formation of sociocultural competence of future navigators of international voyages in the process of studying social and humanitarian disciplines. It is emphasized that nowadays the institutions of higher maritime education face the problem of improving the quality of professional training of graduates to the level of international standards, in particular, professional English language training. This will contribute to the development of the sociocultural competence of future navigators of international voyages, who will work in a multicultural and multilingual environment.

It is stated that the growing needs for communication and cooperation between countries and people with different languages and cultural traditions require significant

changes to the approach of teaching, updating the content, forms, methods and means of training in the institutions of higher maritime education. It has been reflected in a number of international and domestic normative legal documents. The current state of sociocultural training of specialists has been studied and summarized in the thesis. The peculiarities of the professional training of future navigators of international voyages have been revealed (saturation of the contents of social and humanitarian disciplines with sociocultural information; in-depth study of the English language of professional orientation and the formation of the ability to intercultural communication in the multicultural environment; the use of special modern methods and means in the educational process that simulate the real conditions of professional activity).

The definitions of the basic concepts of the research have been defined: sociocultural competence, sociocultural competence of future navigators of international voyages. The sociocultural competence of future navigators of international voyages is interpreted as an integrative entity that includes a combination of sociocultural knowledge (including a foreign language), abilities, skills, experience and personal qualities that provide the ability of future navigators to work in the intercultural field, solve professional tasks in a multicultural environment effectively, avoid ethnic conflicts.

The structure of sociocultural competence of future navigators of international voyages has been determined. It includes the following components: a communicative component that includes language competence, spoken competence, strategic competence; sociocultural component, which includes ethnographic competence, linguistic-ethnographic competence, sociolinguistic competence; personal qualities that ensure the ability of specialists to work in the intercultural field, effectively solve professional problems in the multicultural environment, and avoid ethnic conflicts.

The pedagogical conditions for the formation of sociocultural competence of future navigators of international voyages in the process of studying social and humanitarian disciplines (positive motivation of future navigators of international voyages to the formation of sociocultural competence as a factor of their professionalism development, improvement of social and humanitarian training of cadets through saturation of it by educational material of sociocultural orientation and use traditional and innovative forms and methods of training, immersing of cadets in training professionally-oriented situations that are close to real professional activity) have been theoretically substantiated and experimentally checked in the thesis.

The process of formation of the researched phenomenon in the process of studying social and humanitarian disciplines has been modeled. It consists of five blocks: the target (purpose, task); theoretical and methodological (approaches, principles); content (social and humanitarian disciplines, the special course "Formation of sociocultural competence of future navigators of international voyages"); technological (forms, methods, means); evaluative and productive (criteria, indicators, levels of formation of sociocultural competence, expected result) and pedagogical conditions for the formation of the sociocultural competence of future navigators of international voyages in the process of studying social and humanitarian disciplines.

Key words: formation, sociocultural competence, future navigators of international voyages, social and humanitarian disciplines, professional training, pedagogical conditions.

Підписано до друку 26.11.2018. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Друк різнографія. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 95.

Віддруковано з готових оригінал-макетів в ТОВ «Айлант»
Свідоцтво про реєстрацію ХС №1 від 20.08.2000 р.
73000, м. Херсон, пров. Пугачова, 5/20
тел.: 49-33-48, 050-396-08-91.